

Basisnota over de toekomst van het muziektheater in Vlaanderen

Inhoud

1.	Inleiding	5
2.	Omschrijving van het muziektheaterlandschap	6
2.1.	Muziektheater	6
2.1.1.	Grote diversiteit.....	6
2.1.2.	Muziektheater, een genre in evolutie	6
2.1.3.	Internationale dimensie van een aantal spelers	7
2.2.	Musical	7
2.2.1.	Beperkte diversiteit	7
2.2.2.	Kwaliteit van de gezelschappen.....	7
3.	Subsidiëring van de sector muziektheater binnen het Kunstendecreet	9
3.1.	Meerjarige subsidiëring	9
3.1.1.	Periode 2006-2009	9
3.1.2.	Periode 2010-2012	10
3.1.3.	Periode 2013-2016	10
3.2.	Projectsubsidies	10
4.	Sterktepunten huidig landschap	11
4.1.	Muziektheater algemeen	11
4.1.1.	Grenzen tussen gesubsidieerd theater en muziektheater vervagen	11
4.1.2.	Creatie door samenwerking	11
4.1.3.	Internationale inbedding en netwerking.....	11
4.2.	Musical	11
4.2.1.	Breed publieksbereik	11
4.2.2.	Verschillende initiatieven op de vrije markt	12
4.2.3.	Musicaltalent in opleiding.....	12
4.2.4.	Genre met spreidingspotentieel	12
4.2.5.	Internationaal exportproduct.....	12
5.	Zwaktepunten huidig landschap.....	13

5.1.	Muziektheater algemeen	13
5.1.1.	Verschraling muziektheaterlandschap	13
5.1.2.	Spreading bij projectgesubsidieerde organisaties	13
5.1.3.	Nadruk op participatie bij programmatoren.....	13
5.1.4.	Minder schoolvoorstellingen	13
5.1.5.	Moeizame doorstroming van conservatorium naar werkveld.....	14
5.2.	Musical	14
5.2.1.	Gebrek aan diversiteit van soorten musical.....	14
5.2.2.	Gebrek aan diversiteit van creatieve teams.....	14
5.2.3.	Moeizame spreading van Vlaamse musical.....	15
5.2.4.	Import buitenlandse producties met een buitenlandse cast	15
5.2.5.	Gebrek aan subsidieaanvragen	15
5.2.6.	Gebrek aan continuïteit.....	16
5.2.7.	Moeizame doorstroming van conservatorium naar werkveld.....	16
6.	Kansen landschap.....	17
6.1.	Muziektheater algemeen	17
6.1.1.	Internationale ontwikkeling van muziektheater	17
6.1.2.	Garanties voor diversiteit.....	17
6.2.	Musical	17
6.2.1.	Vlaanderen als internationale musical workshop.....	17
6.2.2.	Creatie door samenwerking	17
6.2.3.	Verbreden van het doelpubliek.....	18
6.2.4.	Gesubsidieerde vs. vrije markt.....	18
6.2.5.	Scenario's voor gesubsidieerde musical in Vlaanderen.....	19
6.2.5.1.	Ingrep bij het Kunsthuis.....	19
6.2.5.2.	Geleidelijke ontwikkeling van een structureel musicallandschap.....	20
6.2.5.3.	Aanwezigheid van een organisatie met een labofunctie.....	20
6.2.5.4.	Budget voor projecten.....	21

6.2.6.	Uitdagingen voor musicalorganisaties.....	21
7.	Bedreigingen landschap	22
7.1.	Muziektheater algemeen	22
7.2.	Musical	22
7.2.1.	Versnippering middelen	22
7.2.2.	Correcte behandeling kunstenaars.....	22
7.2.3.	Correcte subsidiëring	22
8.	Opleiding.....	23
8.1.	Musicalopleiding	23
8.2.	Vooropleiding.....	23
9.	Conclusie.....	24
10.	Bijlagen	25
10.1.	Overzicht van de gezelschappen in Vlaanderen.....	25
10.1.1.	Structureel gesteund	25
10.1.2.	Projectmatig gesteund	25
10.1.3.	Vrije markt.....	25
10.1.4.	Semi-professioneel en amateur	25
10.1.5.	Workshops	25
10.2.	Onderwijs.....	26
10.2.1.	Officiële vooropleidingen binnen Vlaanderen	26
10.2.2.	Professionele Bacheloropleiding.....	26

1. Inleiding

Deze nota gaat in op de vraag van de commissie cultuur van het Vlaams Parlement naar een SWOT-analyse van de muziektheatersector en meer bepaald het genre musical binnen het landschap.

Op een voorbereidend overleg (met de voorzitters van de Adviescommissie Kunsten, de Beoordelingscommissie Muziektheater en de secretarissen van de SARC-Sectorraad Kunsten en Erfgoed, Adviescommissie Kunsten en Beoordelingscommissie Muziektheater) werd afgesproken om op een efficiënte wijze en met respect voor de bevoegdheden en specialismen van de bevraagde actoren binnen de krappe timing alle gevraagde elementen in 1 gezamenlijke nota te integreren:

- De Beoordelingscommissie Muziektheater neemt de SWOT-analyse van het huidig muziektheaterlandschap, met nadruk op musical voor zijn rekening
- De Adviescommissie Kunsten behandelt de methodologische overwegingen m.b.t. beoordeling muziektheater en musical, o.a.:
 - Discrepanties op vlak van schaal en bedragen
 - impact op organisatie van de kwaliteitsbeoordeling (betrokkenheden, discipline-expertise,...)
- De SARC-Sectorraad Kunsten en Erfgoed doet de beleidsaanbevelingen, evt. voortbouwend op voorgaande onderdelen en m.b.t. discipline, sector, opleiding en rol overheid.

De onderdelen worden verzorgd door werkgroepen of individuen uit een commissie, o.l.v. de voorzitter. Gelet op de krappe timing en gespecialiseerde expertise is het niet haalbaar om de definitieve nota in elk van de commissies plenair te bespreken en formeel te laten goedkeuren. Elk van de 3 actoren verzorgt inhoudelijk het eigen onderdeel, en sluit zich aan bij de expertise van de anderen voor de andere onderwerpen.

2. Omschrijving van het muziektheaterlandschap

2.1. Muziektheater

2.1.1. Grote diversiteit

Het veld van het muziektheater in Vlaanderen wordt gekenmerkt door een grote diversiteit. De verschillende meerjarig gesubsidieerde organisaties brengen producties die sterk verschillen zowel qua doelgroepen, qua inhoudelijke benadering als qua schaal en muzikale benadering.

Op dit ogenblik worden tien organisaties meerjarig ondersteund. Daaronder vallen twee middelgrote organisaties, LOD en Muziektheater Transparant, en twee kleinere organisaties, Braakland/ZheBilding en Walpurgis die zich vooral op volwassenen richten. LOD en Transparant onderhouden een levendige dialoog over elkaars artistieke ideeën en werking. Pantalone, DE KOLONIE^{MT} en Theater De Spiegel richten zich meer specifiek tot kinderen maar hebben een duidelijk verschillend profiel. Compagnie Kaiet! brengt locatievoorstellingen, Zomeropera Alden Biesen vult het operasegment in met een jaarlijks project op hun specifieke buitenlocatie en Judas Theaterproducties brengt musical op de kleinere schaal van het Fakkeltheater en de podia van de culturele centra.

De projectaanvragen zijn zeer divers en:

- presenteren zich als een afspiegeling van de artistieke en maatschappelijke realiteit of vertrekken vanuit het multiculturele karakter van de Westerse samenleving
- zijn veelgelaagd in artistieke inhoud, werken met soundscapes en allerhande visuele middelen of inspireren zich op technologisch onderzoek
- laten zich inspireren door het conceptuele karakter van beeldende kunst of door het improvisatorische karakter van jazzmuziek
- richten zich tot kinderen van alle leeftijden
- bouwen muziektheatervoorstellingen rond 20-ste-eeuwse en (hedendaagse) klassieke muziek
- brengen reizende voorstellingen met klassiekers uit het opera-circuit
- laten zich inspireren door de (populaire) muzikale trends/smaak, de hedendaagse muziek en luistercultuur

2.1.2. Muziektheater, een genre in evolutie

Steeds vaker worden de grenzen van het genre muziektheater op succesvolle manier onder druk gezet. Het medium is dan ook bij uitstek geschikt om met de overschrijding van de verschillende disciplines binnen de podiumkunsten aan de slag te gaan, aangezien uiteenlopende genres er met elkaar een artistieke dialoog aangaan: muziek, theater, beeld, geluid, dans, enzovoort. Dat is dan ook de reden waarom kunstenaars met zeer diverse achtergronden zich tot muziektheater aangetrokken voelen. Niet alleen bij de aanvragen voor een meerjarige subsidie maar ook bij de projectaanvragen laat zich dit voelen. Bovendien hebben ook de elektronica hun intrede gedaan en worden de nieuwe media op doeltreffende wijze artistiek aangewend. Initiatieven die zich buiten de algemene trend bewegen en streven naar vernieuwing en experiment krijgen vanwege de Beoordelingscommissie Muziektheater extra aandacht.

2.1.3. Internationale dimensie van een aantal spelers

Muziektheater uit Vlaanderen staat internationaal zeer hoog aangeschreven. Gezelschappen als LOD en Muziektheater Transparant worden internationaal beschouwd als vernieuwend en toonaangevend door de manier waarop ze het genre muziektheater vanuit steeds wisselende invalshoeken benaderen. Hun werking is sterk internationaal georiënteerd met een sterke basis in eigen land, maar tegelijk een grote uitstraling in het buitenland waar ze coproduceren met vooraanstaande partners en uitgebreide tournees realiseren met hun producties. Walpurgis slaagt er incidenteel in om buiten de grenzen te spelen, zoals recent met hun eigenzinnige versie van *Turandot*.

Mede door het ontbreken van talige barrières slagen Pantalone en Theater De Spiegel er moeiteloos in om het specifieke segment waarbinnen ze werken (muziektheater voor kleuters) ook internationaal te spreiden. Andere muziektheatergezelschappen als Braakland/ZheBilding, Compagnie Kaiët! of DE KOLONIE^{MT} die werken met Nederlandstalige teksten, bespelen zowel Vlaanderen als Nederland waar er een grote waardering is voor hun werk.

2.2. Musical

2.2.1. Beperkte diversiteit

Binnen muziektheater werden de laatste vijf jaren slechts twee organisaties voor musical structureel of projectmatig gesubsidieerd, m.n. Judas Theaterproducties en Musical van Vlaanderen. Judas Theaterproducties heeft in het muziektheaterlandschap de functie van labo voor musical en brengt kleinschalige musicals. Daarnaast worden, op een paar uitzonderingen na, grootschalige en laagdrempelige musicals gebracht door Musical van Vlaanderen (MVV).

Het segment musical binnen het landschap is niet erg divers. Het structureel gesubsidieerde muziektheatergezelschap LOD creëerde tot nu toe één experimentele musical, namelijk *Adams Appels*. Verdere plannen met het genre heeft de organisatie op dit moment niet.

Verder was er binnen de Vlaamse opera de musicalproductie *Candide* van Leonard Bernstein in een uitvoering met groot orkest.

2.2.2. Kwaliteit van de gezelschappen

Judas Theaterproducties evolueerde als gezelschap op een organische manier en werkte eerst een aantal jaren op projectbasis vooraleer de stap naar een structurele werking en erkenning werd gezet. De Beoordelingscommissie Muziektheater heeft die ontwikkeling stap voor stap gevolgd en positief geëvalueerd. De werking van Judas Theaterproducties is goed onderbouwd, de artistieke en zakelijke plannen worden helder geformuleerd en beantwoorden aan de door het Kunstendecreet gestelde criteria. Positief is ook dat hun musicalproducties een breed segment van het genre exploreren met telkens andere accenten (dramaturgisch sterk verhaal zoals bij *Lelies*, muzikale revue zoals bij *Josephine B.*, theatrale revue zoals bij *Pauline & Paulette*). Dit nog relatief jong gezelschap is in volle ontwikkeling en heeft het potentieel om verder door te groeien binnen het musicallandschap in Vlaanderen.

Musical van Vlaanderen volgde als gezelschap een omgekeerd parcours en werd in 2010 met een structurele erkenning toegevoegd aan het muziektheaterlandschap. Het wist die structurele erkenning drie jaar later niet te bestendigen. Het gezelschap kreeg vorig jaar projectsubsidies voor twee producties. De artistieke en zakelijke plannen van Musical van Vlaanderen werden – ondanks de grootte van de organisatie en de hoogte van de gevraagde subsidiebedragen – in hun dossiers zwak onderbouwd. Concepten voor producties werden minimaal uitgewerkt en een aantal in het decreet vastgelegde criteria werden nauwelijks toegelicht. Bovendien werd de

Beoordelingscommissie Muziektheater regelmatig geconfronteerd met plannen die niet of onvoldoende werden ingelost. Tevens was er onvoldoende transparantie over de relatie tussen Musical van Vlaanderen en zijn commerciële partner Music Hall en waren er regelmatig zakelijke adviezen vanuit de Administratie die kritische kanttekeningen maakten bij het financiële beleid.

Het meest recente project van MVV was de musical *Assepoester, het tamelijk ware verhaal* (Crets/Van Dijk). Met deze creatie zette MVV een musical neer die een voorbeeld is van waar Musical van Vlaanderen voor stond en opnieuw voor wil staan in de toekomst. De Beoordelingscommissie Muziektheater is van mening dat deze productie commercieel is, laagdrempelig en getuigt van weinig artistieke meerwaarde.

3. Subsidiëring van de sector muziektheater binnen het Kunstendecreet

3.1. Meerjarige subsidiëring

De sector Muziektheater heeft de voorbije subsidieperiodes een substantiële stijging van de middelen gekend. Tegenover muziek en theater is er echter maar een klein aantal meerjarig gesubsidieerde organisaties voor muziektheater.

Door het wegvallen van de subsidies aan Musical van Vlaanderen daalde het budget voor muziektheater, exclusief musical vanaf 2013 quasi terug tot het niveau van de periode 2006-2009. Het totaalbedrag voor muziektheater (excl. Judas Theaterproducties) voor de periode 2013-2016 bedraagt 3.980.000 euro.

subsidieperiode	totaalbedrag alle sectoren	totaalbedrag muziektheater incl. musical	musical	totaalbedrag muziektheater excl. musical
2006-2009	64.400.750,00	3.627.500,00		3.627.500,00
2010-2012	97.996.000,00	6.535.000,00	2.450.000,00	4.085.000,00
2013-2016	94.529.000,00	4.410.000,00	430.000,00	3.980.000,00

3.1.1. Periode 2006-2009

Gedurende de periode 2006-2009, zowel wat betreft de vierjarig gesubsidieerde organisaties als de tweejarig gesubsidieerde organisaties, werd geen enkele organisatie voor musical structureel ondersteund.

Ter duiding: De exacte totaalbedragen voor de twee- en vierjarige subsidies over de periode 2006-2009 zijn:

- *Het totale bedrag aan vierjarig gesubsidieerde organisaties voor de periode 2006-2009 bedroeg voor alle sectoren 39.807.000 euro, 4 organisaties voor muziektheater ontvingen jaarlijks 2.300.000 euro. (5,7%)*
- *Het totale bedrag aan tweejarig gesubsidieerde organisaties voor de periode 2006-2007 voor alle sectoren bedroeg 24.230.000 euro, 6 organisaties voor muziektheater ontvingen jaarlijks 1.395.000 euro. (5,7%)*
- *Het totale bedrag aan tweejarig gesubsidieerde organisaties voor de periode 2008-2009 voor alle sectoren bedroeg 24.957.500 euro, 5 organisaties voor muziektheater ontvingen jaarlijks 1.260.000 euro. (5%)*

In de periode 2006-2009 ging van het totaalbudget van gemiddeld 64.400.750 euro voor tweejarig en vierjarig gesubsidieerde organisaties, gemiddeld 3.627.500 euro naar muziektheater oftewel 5,48%. Er was geen structureel gesubsidieerde organisatie voor musical.

3.1.2. Periode 2010-2012

In de periode 2010-2012 was de stijging van het bedrag van de werkingssubsidies voor muziektheater voornamelijk het gevolg van de beslissing om Musical van Vlaanderen structureel te ondersteunen met 2,45 mio. Daarnaast kreeg de nieuwe organisatie van Wayn Traub, Service to Others, 400.000 euro. Deze theatermaker maakte met zijn werk daarvoor deel uit van Het Toneelhuis, zijn overstap naar muziektheater had te maken met het verzelfstandigen van zijn organisatie en een koerswijziging binnen zijn werk. Het budget voor muziektheater kwam hierdoor 45% hoger te liggen.

3.1.3. Periode 2013-2016

Van de injectie voor musical van 2,45 mio (het bedrag voor Musical van Vlaanderen in 2010) werd 430.000 euro behouden in de daaropvolgende structurele ronde. Vanaf 2013 werd Judas Theaterproducties structureel erkend voor de periode 2013-2016 voor een bedrag van 430.000 euro. De aanvragen voor structurele erkenning van twee andere grote musicalgezelschappen Musical van Vlaanderen (met als partner Music Hall Promotions) en Juffrouw M (met als partners Studio 100 en Respect for your audience) werden niet gehonoreerd. Hierdoor daalde het bedrag aan structureel erkende musicaltheatergezelschappen terug met 2.020.000 euro.

3.2. Projectsubsidies

subsidiejaar	aantal gesubsidieerde organisaties	totaalbedrag muziektheater incl. musical	totaalbedrag musical	totaalbedrag muziektheater excl. Musical
2006	4	205.000,00		205.000,00
2007	8	257.000,00		257.000,00
2008	8	265.000,00		265.000,00
2009	10	625.000,00	328.000,00	297.000,00
2010	6	265.000,00		265.000,00
2011	8	422.500,00	175.000,00	247.500,00
2012	6	214.000,00		214.000,00
2013	10	1.300.000,00	945.000,00	355.000,00

De stijging van het totaalbedrag van de projectsubsidies voor muziektheater gebeurde voor het eerst in 2009 met twee projectsubsidies aan musicalorganisaties (Judas Theaterproducties 28.000 euro voor *Ganesha, een perfecte god* en Musical van Vlaanderen 300.000 euro voor *La Bohème*). Bij de inspectie van deze laatste werd geconstateerd dat het project niet was uitgevoerd zoals vooropgesteld en werd de subsidie teruggevorderd.

In 2011 ontving Judas Theaterproducties een projectsubsidie van 175.000 euro voor *Lelies*.

In 2013 werd door de projectmatige subsidiëring van MVV het totaalbudget projectsubsidies van 9,7 mio belast met 945.000 euro aan Musical van Vlaanderen voor de projecten *Assepoester, het tamelijk ware verhaal* (850.000 euro) en *Musicallabo 2013* (95.000 euro). In verhouding zijn die projectsubsidies voor musical een veelvoud van de subsidies die aan andere muziektheaterprojecten worden toegekend.

Tijdens vergaderingen van de voorzitters van de verschillende Beoordelingscommissies werd de discrepantie aangekaart in de hoogte van de bedragen die aan die projecten van Musical van Vlaanderen werden toegekend. In verhouding tot de gangbare bedragen voor projecten die ook bij andere disciplines gangbaar zijn (theater, muziek, dans, muziektheater), wordt dit hoge bedrag aan één organisatie in wanverhouding ervaren omdat het bijna 10% van het totale beschikbare budget voor alle projecten in het kader van het Kunstendecreet opslorpt.

4. Sterktepunten huidig landschap

4.1. *Muziektheater algemeen*

4.1.1. Grenzen tussen gesubsidieerd theater en muziektheater vervagen

Eén van de opvallendste, positieve tendensen binnen de podiumkunsten is dat de grenzen tussen de verschillende disciplines en theatervormen steeds meer vervagen. Dit uit zich onder meer in de stijgende frequentie waarmee ook in de theatersector gebruik wordt gemaakt van muziek (onder andere, de tendens van “muzikalisering” in het theater) en multimedia. Muziektheater in Vlaanderen is als multidisciplinaire kunstvorm het genre dat deze dynamische ontwikkeling het best incorporeert.

4.1.2. Creatie door samenwerking

Er is een grote diversiteit in soorten gezelschappen, maar ook binnen de gezelschappen zelf wordt heel breed gewerkt. De meeste structureel gesubsidieerde muziektheatergezelschappen zijn goed gehuisvest en verschillende organisaties gaan uiteenlopende vormen van samenwerking aan, wat de diversiteit ten goede komt. De muziektheaterorganisaties bereiken via coproductie ook een grote output.

In vergelijking met theater wordt er in muziektheater met meerdere disciplines gewerkt (zangers, acteurs, muzikanten etc). Dit resulteert in langere repetitieperiodes met een meerkost als logisch gevolg. Deze meerkost komt echter wel zowel de werking, cohesie als de kwaliteit van het eindproduct ten goede. Ook in die optiek blijkt het aangaan van samenwerkingsverbanden met coproductanten - zowel met orkesten of muziekensembles, maar ook met theatergezelschappen - van essentieel belang om die meerkost eigen aan het genre muziektheater op te vangen. Het netwerk dat de meeste muziektheatergezelschappen hebben uitgebouwd, zijn daarbij een troef.

4.1.3. Internationale inbedding en netwerking

Zoals eerder aangegeven onder 1.3.3 staat muziektheater uit Vlaanderen internationaal hoog aangeschreven. Muziektheaterorganisaties kennen een sterke internationale inbedding en uitstraling die de sector een breder draagvlak bezorgen.

4.2. *Musical*

In tegenstelling tot wat soms aangenomen wordt, is de term musical een vlag die verschillende ladingen dekt, en gaat het over een actuele vorm van podiumkunst die constant in beweging is, omdat producties relevant moeten zijn binnen de tijdgeest waarin ze worden gecreëerd en opgevoerd. Die relevantie heeft een recht evenredig effect op het artistieke en zakelijke succes van een musical.

4.2.1. Breed publieksbereik

Binnen het muziektheaterlandschap zorgt musical voor een mooie balans tussen de meer experimentele en de meer laagdrempelige producties. Alle lagen van de bevolking kunnen aangesproken worden door het genre. Het succes van musicalproducties zoals onder andere *Les Misérables* en *Daens*, heeft in het verleden al aangetoond dat er bij het grote publiek in Vlaanderen een groeiende interesse is in musical als genre. Die belangstelling vertaalt zich ook in het succes van de opleidingen, stages, workshops en kleinschalige musicals in het semi-professionele en amateurscircuit.

4.2.2. Verschillende initiatieven op de vrije markt

Op de vrije, professionele markt komen regelmatig occasionele spelers aan bod als producent van musicals. Meestal gaat het om lokale, ad hoc projecten, met weinig kans op doorgroei, maar er worden duidelijk verschillende initiatieven genomen (zie bijlage 10.1).

4.2.3. Musicaltalent in opleiding

Het groeiende succes van musical als genre heeft een grote aantrekkingskracht op jonge, veelbelovende talenten. Steeds meer vinden ze de weg naar musicalopleidingen in binnen- en/of buitenland. De doorstroom van die opleidingen naar het professionele veld is niet altijd gegarandeerd, maar er is in elk geval een mooie instroom van gemotiveerd talent om musicalproducties in Vlaanderen kwalitatief volwaardig te bezetten.

4.2.4. Genre met spreidingspotentieel

Judas Theaterproducties (JTP) heeft zich de laatste jaren ontwikkeld tot een structureel gesteunde speler met een sterke kwalitatieve reputatie. De ondersteuning stelt hen in staat om te toeren doorheen Vlaanderen. Ook de Nederlandse markt wil men bespelen maar de spreiding van podiumkunsten is daar niet evident.

Dit was in het verleden ook al een probleem op het einde van de werking van de musicalafdeling van het Koninklijk Ballet van Vlaanderen, aangezien de Nederlandse markt stevig wordt afgeschermd door de plaatselijke spelers.

Judas Theaterproducties is een organisatie met ambities en potentieel om verder door te groeien tot een belangrijke speler op de Vlaamse markt. De organische ontwikkeling van dit gezelschap en hun positionering binnen het landschap, bieden perspectieven om die spreidingsdoelstelling ook te realiseren.

4.2.5. Internationaal exportproduct

In de hele polemiek omtrent toekenning van subsidies voor musicals in Vlaanderen wordt weinig aandacht besteed aan de financiële meerwaarde die de creatie van eigen musicals kan betekenen als internationaal exportproduct (*Mamma Mia* voor Zweden, *Dans der Vampieren* en *Elisabeth* voor Oostenrijk, *Rocky* voor Duitsland, *Les Misérables* en *Miss Saigon* voor het Verenigd Koninkrijk, enz.).

Ook op binnenlands vlak kan, en heeft, het genre een positief gevolg op vlak van de 'branding' van de stad, het toerisme, horeca-inkomsten, etc. In Vlaanderen is het zakelijk inzicht en het creatieve en uitvoerende talent in potentie aanwezig om producties te maken die kwalitatief hetzelfde niveau halen als de buitenlandse producties die nu op de planken staan in Londen of New York.

5. Zwaktepunten huidig landschap

5.1. *Muziektheater algemeen*

5.1.1. Verschraling muziektheaterlandschap

Het is onmiskenbaar dat de structureel ondersteunde organisaties op hoog niveau presteren en garant staan voor heel wat diversiteit. De diversiteit binnen het landschap betekent eveneens dat er veel initiatieven zijn die moeilijk te vergelijken zijn. En hoewel af en toe een voorstelling wat minder hoog scoort, toch is het op dit ogenblik op basis van bewezen kwaliteit, onmogelijk een structureel erkend gezelschap uit het landschap weg te denken. Het gevolg hiervan is dat bij een status quo wat betreft subsidievolume het muziektheaterlandschap als het ware gestold is, dat er weinig ruimte is voor nieuwe instromers of voor een doorgroei van succesvolle structureel erkende gezelschappen. Het gevaar bestaat dat het muziektheaterlandschap hierdoor op termijn zal verschrallen.

5.1.2. Spreiding bij projectgesubsidieerde organisaties

De spreiding van muziektheater staat onder druk. Structurele gezelschappen hebben wel voldoende speelplekken in Vlaanderen, maar de speelreeksen zijn wel ingekort. Tegenover andere disciplines komt muziektheater goed aan bod en is er ook een aanzienlijke internationale spreiding.

De voorstellingen van niet-structureel ondersteunde gezelschappen kennen een zeer moeizame spreiding vanwege de concurrentiepositie ten opzichte van de structureel gesubsidieerde organisaties. In sommige grote steden is de programmatie van kleinschalig muziektheater, onder meer vanwege het overaanbod, zelfs nagenoeg onmogelijk. Deze vaststelling kan nefast zijn voor de ontwikkeling van nieuwe gezelschappen.

5.1.3. Nadruk op participatie bij programmatoren

Vele culturele centra houden sterk vast aan het programmeren van gevestigde waarden. Dit vloeit ongetwijfeld voort uit financiële overwegingen en de nadruk die op participatie wordt gelegd, waardoor er weinig ruimte is voor risicovolle projecten zoals labostukken.

De organisaties worden onder andere opgelegd meer drempelverlagend te werken om meer publiek aan te trekken. Het streven naar een maximale publieksparticipatie sluit het nemen van risico's echter niet uit. Intellectueel en experimenteel theater hoeft immers niet meteen minder participatie en minder publiek te betekenen. Het zoeken van aanvullende middelen kan daarbij helpen. Echter, deze maatregelen kunnen ook nefaste gevolgen hebben voor de artistieke integriteit en culturele kwaliteit.

De culturele centra zouden ook een meer evenwichtige programmatie kunnen vooropstellen. Maar ook de verkoopbureaus hebben een grote impact op de keuzes die culturele centra maken. Kunstenaars en kleine organisaties hebben het moeilijker om zich te positioneren op de markt. Deze cluster van problemen op het gebied van distributie, promotie en publiekswerking moet voor de toekomst concreter worden afgewogen. Meer onderzoek en communicatie zijn hieromtrent gewenst.

5.1.4. Minder schoolvoorstellingen

Cultuur is te weinig aanwezig in het basis- en algemeen secundair onderwijs in België. Onder andere de invoering van de maximum factuur in het onderwijs zorgt ervoor dat de besteedbare budgetten voor cultuur in het algemeen en voor podiumkunsten in het bijzonder, kleiner geworden zijn.

Gevol daarvan is een krimpende markt voor schoolvoorstellingen zeker voor muziektheater dat door de grotere bezetting met muzikanten, zangers en/of acteurs relatief duur is. Er kan vastgesteld worden dat er vaak gekozen wordt voor goedkopere semi-professionele producties ten nadele van duurdere professionele voorstellingen. Deze tendens is betreurenswaardig omdat het investeren in jong publiek belangrijk is om een toekomstig publiek warm te maken voor de podiumkunsten, inclusief muziektheater. Kwaliteit moet daarbij voorop staan.

5.1.5. Moeizame doorstroming van conservatorium naar werkveld

Er is binnen de hogescholen in Vlaanderen en Nederland een alumniwerking opgestart. Deze werking communiceert voornamelijk via sociale netwerksites en de online vacaturebank. Op deze manier worden de alumni op de hoogte gehouden van audities, vacatures en ontwikkelingen binnen de opleidingen en het veld. De Erasmushogeschool organiseert jaarlijks een meeting tussen alumni en docenten om zo contact te houden met de opleiding en het netwerk uit te breiden. Desalniettemin is de doorstroming van de conservatoria naar het werkveld niet ideaal. Voor pas afgestudeerden is er nauwelijks opvang en begeleiding.

Er zijn ook te weinig kansen voor gevestigde acteurs, muzikanten en andere podiumkunstenaren op de muziektheaterscène. Veel organisaties werken altijd met vaste waarden waardoor jonge podiumkunstenaren weinig kansen krijgen om hun talent te ontwikkelen.

5.2. Musical

5.2.1. Gebrek aan diversiteit van soorten musical

Er worden in Vlaanderen heel wat musicals gemaakt met een grote commerciële inslag. De perceptie is dan ook veelal dat het genre louter commercieel is. Oorzaak voor die eenzijdige beeldvorming is de veel te kleine verscheidenheid wat betreft de verschillende soorten musical. De meer interessante titels komen niet meer aan bod aangezien die een te groot risico met zich zouden meebrengen. Alhoewel JTP met succes enkele kwaliteitsvolle creaties heeft neergezet, is de taak die de musicalafdeling van het Koninklijk Ballet van Vlaanderen destijds vervulde door het programmeren van het betere musicalrepertoire nog niet ingenomen.

Door voldoende overheidssteun was de musicalafdeling in staat om zowel Vlaamse creaties (Sacco & Vanzetti), als revivals van het klassieke en minder klassieke repertoire te brengen, naast minder bekende titels (o.a. de Sondheimproducties). Om de verscheidenheid wat betreft soorten musical te garanderen, is een grotere speler in Vlaanderen noodzakelijk.

5.2.2. Gebrek aan diversiteit van creatieve teams

Er wordt veel voor dezelfde creatieve teams van regisseurs, componisten en choreografen gekozen, zowel bij de wel dan niet gesubsidieerde gezelschappen of producenten. Die teams kiezen op hun beurt vaak voor dezelfde artiesten op het podium. Dit gebeurt wellicht vanuit de behoefte om een bepaalde succesformule te herhalen die op zakelijk vlak winstgevend of op artistiek niveau geslaagd was, maar verhindert de dynamiek die noodzakelijk is voor het ontwikkelen van een gezond musikklimaat. Het gevolg van dat risicoloos beleid zorgt ervoor dat er – ondanks alle goede bedoelingen - veel gelijksoortige producties te zien zijn.

5.2.3. Moeizame spreiding van Vlaamse musical

Uiteraard zijn niet alle professionele spelers genoodzaakt om hun producties te spreiden. De theaterinfrastructuur van de meeste Culturele Centra in Vlaanderen is bovendien niet geschikt om de echt grootschalige musicals te programmeren. Sedert het afschaffen van de musicalafdeling van het Koninklijk Ballet van Vlaanderen is er nood aan musicals van kleine en middelgrote schaal in flexibel formaat die reisbaar zijn en hun weg vinden naar de culturele centra. Met de tournee van *Pauline & Paulette* (2014), en de geplande tournee van *Lelies* (2015) is Judas Theaterproducties de enige speler die de culturele centra bespeelt.

De internationale spreiding richting Nederland loopt moeizamer. Geleidelijk aan is de afzet in Nederland voor Nederlandstalige musical uit Vlaanderen veel minder groot geworden omdat musical ook in Nederland sterk onder druk staat. Door de hoge concurrentiedruk beschermen de producenten er hun eigen markt. Toch is de mogelijke spreiding in Nederland een piste die niet mag verlaten worden.

5.2.4. Import buitenlandse producties met een buitenlandse cast

Opvallend is dat de laatste jaren steeds meer commerciële buitenlandse producties, al dan niet in samenwerking met een Vlaamse producent, worden binnengehaald (*Mamma Mia*, *Cats*, *Annie*, *Shrek*, *Grease*, *West Side Story*,...). Soms gaat het over een volledig buitenlandse cast, soms gaat het over een buitenlandse productie waarbij slechts een klein aantal Vlaamse castleden op korte tijd wordt ingewerkt in de productie. In beide gevallen is de meerwaarde voor de Vlaamse werkgelegenheid te verwaarlozen. Enkele Nederlandse organisaties die al dan niet in samenwerking met een Vlaamse producent de Vlaamse markt bespelen zijn: Mark Vijn Theaterproducties, Albert Verlinde, Stage Entertainment, Van Hoorne Theaterproducties, Proud to Present. Door voldoende eigen producties te garanderen kan de overheid een grote rol spelen om deze situatie tegen te gaan en een overspoeling van de markt door importmusicals te voorkomen.

5.2.5. Gebrek aan subsidieaanvragen

Aangezien er nood is aan meer diversiteit valt het te betreuren dat er maar zelden projectmatige subsidieaanvragen worden gedaan voor musical, noch voor creaties, noch voor revivals. Dit zou de diversiteit nochtans ten goede kunnen komen. Mogelijkerwijze staat dit in verband met de complexiteit van het medium en de hoge auteursrechten die het professioneel in productie brengen van sommige titels met zich meebrengen. In de beeldvorming over musical wordt er vaak vanuit gegaan dat musical altijd groots en duur moet zijn, mede wegens de hoge kosten voor de auteursrechten van het bekende repertoire. In Vlaanderen wordt dat beeld vooral versterkt door de eenzijdige traditie van musical in grote zalen (Stadsschouwburg Antwerpen of Capitole Gent) of van de spektakelmusical. Kleinschalige musical is geen vertrouwd genre meer in Vlaanderen.

Musical in Vlaanderen is zeker niet over-gesubsidieerd. Wegens de lange afwezigheid van het genre binnen het decretale kader hebben organisaties voor musical nog een weg af te leggen binnen de decretale regelgeving. Het valt op dat de dossiers zoals die zijn ingediend door Musical van Vlaanderen niet naar decretale verplichtingen toe zijn geschreven. Hun aanvragen voor projectsubsidies zijn fundamenteel niet verschillend van structurele aanvragen, terwijl daarvoor wel andere criteria gelden. De Beoordelingscommissie Muziektheater kan aanvragen voor musical niet positief beoordelen als die niet voldoen aan de normen voor artistieke beschrijving van een project of werking van een organisatie. Judas Theaterproducties is daar een positieve uitzondering op.

De Beoordelingscommissie Muziektheater kon de weinige aanvragen voor musical ingediend door andere organisaties (o.a. Bee Productions of Illusoïr) evenmin positief beoordelen omdat de ingediende dossiers en projectbeschrijvingen kwalitatief ondermaats waren. Hierdoor dreigen uiteraard doorgroeimogelijkheden weg te vallen.

5.2.6. Gebrek aan continuïteit

In 2003 werden, onder groot protest van de musicalwereld, de subsidies voor de internationaal gerespecteerde musicalafdeling van het Koninklijk Ballet van Vlaanderen afgeschaft. Zoals minister Schauvliege het in de plenaire vergadering van 15 mei 2013 zelf formuleerde, zijn we 'sindsdien een beetje beginnen sukkelen'. De opeenvolgende verantwoordelijke ministers hebben sedert 2003 elk hun eigen weg bewandeld, wat uiteindelijk resulteerde in een gebrek aan continuïteit en een niet geslaagd experiment met het Cultuurinvest. Uiteindelijk werd subsidiëring voor musical hervat met een structurele ondersteuning in het kader van het Kunstendecreet voor de periode 2010-2012.

De producent die de kans kreeg om die leemte op te vullen was de nieuw opgerichte organisatie Musical van Vlaanderen toen die in 2010 een structurele subsidie kreeg van 2,45 mio. De organisatie bleek zo verweven met Music Hall, dat dit zorgde voor onduidelijkheid en voor het verstoren van de markt. Bovendien richtte Musical van Vlaanderen zich in grote mate tot de commerciële markt en werd er te weinig nadruk gelegd op innovatie en artistieke dynamiek. Na de stopzetting van de structurele subsidie vanaf 2013 werden er twee producties met projectsubsidie geproduceerd. Inmiddels herpositioneerde Musical van Vlaanderen zich en wil de organisatie zich, onder de nieuwe naam Theater Publiek, naast musical ook toeleggen op repertoiretheater.

Er zijn vandaag nog twee onafhankelijke commerciële spelers in Vlaanderen, namelijk Music Hall en Studio 100. Andere al dan niet gesubsidieerde organisaties die in het verleden musical produceerden gingen overkop of produceren geen musicals meer. Wel zijn er tal van organisaties op de vrije markt en binnen het semi-professioneel en amateurcircuit, die in grote mate ad hoc een musicalproductie opstarten. Een paar voorbeelden hiervan zijn onder andere Kursaal Oostende vzw, IxX Pharma, Festivaria en VVMa/VTM. Zij ambiëren echter niet om het musicalgenre op structurele basis uit te bouwen of, in sommige gevallen, met uitsluitend professionele krachten te werken.

5.2.7. Moeizame doorstroming van conservatorium naar werkveld

Binnen de huidige musicalscène is bij de casting van de artistieke medewerkers de doorstroming voor nieuwe mensen problematisch. Er worden amper nog open audities georganiseerd, waardoor de doorstroming van de afgestudeerden naar het werkveld wordt bemoeilijkt. Bovendien wordt veelal met dezelfde mensen gewerkt binnen het creatieve team. Hierbij dient wel opgemerkt dat de musicalopleidingen performergericht en niet makergericht zijn. Afgestudeerden zijn dus afhankelijk van castingskansen en gaan niet zelf initiatief nemen voor het produceren van eigen producties met jonge makers.

Vaste waarden maken de identiteit van een huis uit. Huisregisseurs en -componisten nemen ook binnen andere sectoren het merendeel van de producties voor eigen rekening, waardoor er te weinig kansen zijn voor jonge creatives. Jonge uitvoerders krijgen weinig kansen om mee te werken aan musicalproducties en er is ook onvoldoende tewerkstelling voor nieuwe vormgevers, componisten, kostuumontwerpers, regisseurs of choreografen. Veel hangt uiteindelijk ook af van de hoeveelheid en verscheidenheid van producties die per jaar worden gebracht. De neerwaartse beweging in het aantal en de grootte van de geproduceerde musicals maken dat het musicallandschap vandaag niet alleen zeer klein is, maar ook nog een zeer gesloten wereld is geworden met te weinig kansen voor doorstroming.

Voor pas afgestudeerden is er nauwelijks aanbod waardoor zij zonder opvang en begeleiding vallen. Een redelijk aantal afgestudeerden breekt op termijn wel door, maar toch duurt het voor de alumni langer vooraleer ze in het circuit terechtkomen.

6. Kansen landschap

6.1. *Muziektheater algemeen*

6.1.1. Internationale ontwikkeling van muziektheater

De groei van muziektheater in Vlaanderen is uniek in Europa: er worden steeds meer muziektheatervoorstellingen geproduceerd binnen andere sectoren, zowel vanuit theatergezelschappen als muziekensembles. De specifieke muziektheaterorganisaties zijn zeer productief ook al zijn de middelen voor subsidiëring niet toereikend.

Muziektheater is een genre dat in ontwikkeling is, ook internationaal. De commissie ziet ook voor musical groeimogelijkheden en kansen om in dezelfde positieve stroom te komen.

6.1.2. Garanties voor diversiteit

Er moet nagegaan worden of er, ondanks overlappings in vormexperiment en doelpubliek, toch voldoende diversiteit gegarandeerd blijft in het muziektheaterlandschap. Zo vertonen veel multimediale projecten met experimentele inslag uiterlijk en vormelijk opmerkelijke verwantschap.

Zowel Theater De Spiegel als Pantalone leggen steeds meer het accent op muziektheater voor min-driejarigen. Een vaak voorkomende tendens is tevens dat de publieke ruimte (de straten en pleinen maar ook andere locaties) wordt geclaimd als alternatieve speelplek. Deze initiatieven integreren participatie en interculturaliteit in de artistieke zoektocht.

6.2. *Musical*

6.2.1. Vlaanderen als internationale musical workshop

Vlaanderen zou veel meer kunnen betekenen op internationaal vlak wanneer het over musicals gaat. Door de soepele werkomstandigheden die gekoppeld zijn aan een stevige sociale zekerheidsstructuur, heeft Vlaanderen een absolute troef in handen in vergelijking met het Anglo-Saksische model dat gedomineerd wordt door de stugge politiek van gespecialiseerde vakbonden en een gebrekkige sociale wetgeving. Internationale producenten en creatives kunnen, met die troef in handen, aangetrokken worden om musicals in Vlaanderen voor het eerst op de planken te brengen. De Vlaamse musicalscène biedt tal van mogelijkheden: geen risico om door een over-kritische pers in eigen land afgemaakt te worden, lagere loonkosten, goede faciliteiten in kleinere theaters, een pool van perfect Engelssprekende artiesten, en een publiek dat zonder snobisme toch kritisch wil komen kijken, als de toegangsprijs redelijk is. De aantrekking van die buitenlandse creatieve krachten zou onze podiumkunsten alleen maar verrijken.

6.2.2. Creatie door samenwerking

De commissie pleit eerder voor nieuwe interpretaties van musical i.p.v. het overnemen van bestaande formats. Producenten kiezen veelal voor dezelfde creatieve teams. Nochtans kan het interessant zijn om een buitenlandse regisseur aan te trekken. Er wordt nog veel op safe gespeeld waardoor de veelzijdigheid die we zoeken te weinig gerealiseerd wordt.

De Vlaamse golf van de jaren '80 heeft voor grote vernieuwing gezorgd binnen de Vlaamse podiumkunsten. De jonge kunstenaars van toen vormen de kern van het landschap vandaag. Vanuit artistiek experiment is iets nieuws gecreëerd en een eigen taal ontwikkeld. Kunstenaars als A.T. De Keersmaeker, Alain Platel, Jan Fabre, Luc Perceval, Jan Lauwers, Ivo Van Hove en meer recent Sidi Larbi Cherkaoui zijn internationaal doorgebroken en hebben de kwaliteitsreputatie van podiumkunsten uit Vlaanderen gevestigd. Ook binnen musical is er ruimte voor deze vernieuwing en op lange termijn is het essentieel dat er diversificatie bij de creatives komt. Subsidies moeten een context scheppen voor vernieuwende musical gecreëerd door regisseurs en vormgevers die zich op een hedendaagse manier verhouden tot dat genre.

De commissie stelt vast dat binnen de podiumkunsten in het algemeen kruisbestuiving de toekomst is. Musical volgt daarin niet. De kruisbestuiving die we vanuit muziek, theater en dans zien kan nochtans veel betekenen voor musical. De commissie meent dat het inschakelen van bv. oud-studenten van PARTS, of een choreograaf als Sidi Larbi Cherkaoui een interessante kruisbestuiving kan betekenen. Het openbreken van het team van creatives is belangrijk voor de ontwikkeling van het genre. In Nederland zien we dat vooraanstaande theaterregisseurs als Ivo Van Hove of Theu Boermans wel gevraagd worden om musical te regisseren. Waarom gebeurt dat in Vlaanderen niet? Op die manier kan musical een eigen taal ontwikkelen en aansluiting vinden bij de vernieuwing die de andere genres binnen de podiumkunsten typeren.

6.2.3. Verbreden van het doelpubliek

De ruime belangstelling voor hedendaagse podiumkunsten in Vlaanderen bewijst dat er een groot publiek is voor moeilijker werk. Vandaag richt musical zich zeer eenzijdig naar een zo groot mogelijk publiek door in de communicatie en promotie vooral in te zetten op populariteit. Bekende namen uit de televisiewereld worden uitgespeeld, brede toegankelijkheid wordt benadrukt door vooral te mikken op spektakel of op adaptaties van bekende titels. Risico's om te investeren in meer avontuurlijk repertoire zijn zeldzaam, of een creatie als *Ben X* wordt voortijdig van de affiche gehaald. Het doelpubliek dat bijvoorbeeld naar toonaangevende muziektheatergezelschappen als LOD en Transparant gaat warm maken voor musical, zou een verbreding van het publiek kunnen betekenen.

6.2.4. Gesubsidieerde vs. vrije markt

Gezien de structurele toekenning van de subsidies voor MVV in de periode 2008-2010 mocht worden verwacht dat de organisatie zich zou toeleggen op artistiek verantwoorde, alternatieve en daardoor risicovolle producties. De musical *Ben X* had zeker veel potentie. Het toneelstuk en de film van Nic Balthasar hadden bewezen dat het gegeven universeel is, het spreekt kinderen aan met een thema als pesten bij jongeren en de situering in de wereld van het gamen. Spijtig genoeg werd *Ben X, de musical* promotioneel onvoldoende ondersteund door Musical van Vlaanderen terwijl dat dergelijke producties de core business moesten zijn van een gesubsidieerde organisatie. Ook aan *Marguerite S.* werd te weinig aandacht besteed. Musical van Vlaanderen speelde, zo bleek, op safe en koos titels die publiek trekken. De organisatie stond niet achter de productie van alternatieve en risicovolle creaties.

Ondertussen is gebleken dat Music Hall, in samenwerking met Van Hoorne Entertainment, een reeks familiemusicals zal plaatsen in de Stadsschouwburg Antwerpen, Capitole Gent, Ethias Theater Hasselt en Kursaal Oostende. De organisatie hervat haar commerciële musicalactiviteit. Het is belangrijk dat men de vrije markt zijn werk laat doen. Als die producenten kiezen voor commerciële titels en grootschalige musicals en spektakels, dan biedt dat juist ruimte aan gesubsidieerde musicalorganisaties om dat soort producties niet op het programma te moeten nemen. De gesubsidieerde context dient om nieuwe creatieve producties kansen te geven.

De commissie heeft er weinig vertrouwen in dat Theater Publiek in de nabije toekomst een artistieke visie zal ontwikkelen die voldoet aan de criteria waaraan het zich bij de beoordeling van de structurele en projectmatige aanvragen dient te houden. Bovendien zijn er, na het verschijnen van een artikelenreeks in het tijdschrift *rekto:verso* betreffende de werking van Musical van Vlaanderen/Music Hall, te veel wantoestanden aan het licht gekomen op artistiek, sociaal, economisch en menselijk vlak om verdere ondersteuning door de overheid van een aan Music Hall gelieerde organisatie te verantwoorden zonder voorafgaand grondig onderzoek naar de gesignaleerde problemen.

Met de komst van Judas Theaterproducties is kleinschalige musical weliswaar goed ingevuld in Vlaanderen, maar het wegvallen van de structurele ondersteuning van Musical van Vlaanderen creëerde een leemte voor grootschalige, niet puur commerciële musical in het landschap. De commissie betreurt dat grotere projecten niet meer geproduceerd kunnen worden. Het is zeker vanuit het oogpunt van tewerkstelling een noodzaak dat grootschalige musical ook aanwezig is in het landschap. Die leemte moet ingevuld worden door een artistiek volwaardige organisatie die binnen een gesubsidieerde structuur voldoende middelen heeft om grotere risicovolle creaties of revivals te produceren.

Judas Theaterproducties heeft zich bij de vorige structurele ronde gepositioneerd met kleinschalige projecten als alternatief tegenover de grootschalige musical. Deze organisatie is een jonge speler in volle evolutie waar de Beoordelingscommissie Muziektheater zeker groeipotentieel in ziet. Mocht Judas Theaterproducties de ambitie hebben om grootschalig te worden, dan is doorgroei een volgende stap maar dat impliceert een aangepaste werking en beleidsplan. Judas Theaterproducties biedt mogelijkheid op gebied van diversiteit en uitbouw van de werking. De middelen die nu naar Judas Theaterproducties gaan zijn echter ontoereikend om naast de kleinschalige musicals ook nog grote musicals te produceren. Daarvoor is ondersteuning van een andere grootorde nodig op basis van een aangepast beleidsplan en een interessante artistieke visie.

In elk geval is er nood aan een alternatief met artistieke meerwaarde voor de leemte op het vlak van grootschalige musicalproductie die nu ontstaan is. Dergelijk alternatief zou positief zijn voor de werkgelegenheid die nu fel onder druk is komen te staan.

6.2.5. Scenario's voor gesubsidieerde musical in Vlaanderen

Musical kan in de toekomst steeds meer de rol opeisen die de opera lang gekend heeft, wat betreft inbedding in sociaal-maatschappelijke thema's, publieksgerichtheid en het culturele erfgoed.

6.2.5.1. Ingreep bij het Kunsthuis

Een hoorzitting voor de commissie cultuur van het Vlaamse parlement op 4 januari 2006 werd een geïntegreerde werking van musical binnen Vlaamse Opera naar voren geschoven. Met die aanbeveling is niets concreets gebeurd, ook niet toen onlangs de Vlaamse Gemeenschap overgegaan is tot een ingrijpende wijziging in het podiumkunstenlandschap door de Vlaamse opera en het Koninklijk Ballet van Vlaanderen onder één gemeenschappelijke koepel te plaatsen: het Kunsthuis. Er zijn veel argumenten te bedenken waarom er daarnaast ook ruimte zou had kunnen gecreëerd worden voor een musicalorganisatie die zich toelegt op grootschalige artistieke producties als derde pijler. Musical heeft nochtans een voor de hand liggende band met de operageschiedenis, heeft een internationale uitstraling, een groot publieksbereik en infrastructurele en productionele noden die quasi vergelijkbaar zijn met die van een operahuis.

Naast een kleinere tot middelgrote speler had een dergelijke musicalcel binnen het Kunsthuis zich artistiek kunnen toeleggen op het repertoire dat ligt op de grens tussen musical en opera. Dat het Kunsthuis daarmee niet in de weg zou staan van grote productiehuizen die zich

toespitsen op commerciële producties ‘pur sang’, en van de kleinere en middelgrote spelers in de markt die nieuwe grenzen voor het genre aftasten, mag blijken uit de werkwijze die sedert jaren in het buitenland wordt toegepast. Operahuizen in Frankrijk, Duitsland, Scandinavië en het Verenigd Koninkrijk programmeren al jaren grote musicals uit het rijke repertorium van de 20ste eeuw. Zaalbezettingen tot 100% vormen een bewijs van de enorme populariteit van componisten zoals Rodgers & Hammerstein, Lerner & Loewe, Rodgers & Hart, Bernstein, Sondheim, en zoveel anderen die in de volle glorie van hun orkestrale en vocale kracht op de planken worden gebracht. Nergens anders in Vlaanderen of Nederland kunnen grote werken op die manier gehoord en gezien worden.

Een huis zoals bijvoorbeeld de Gothenburgse opera brengt één grote musical per seizoen, voor een 80-tal voorstellingen. Dit resulteert in een bron van inkomsten die ook de opera en het ballet ten goede kan komen. Het huis behoudt de algemene controle, maar eenmaal de programmering en het budget werd vastgelegd door de zakelijke en artistieke leiding, bijgestaan door de programmaleiding, wordt alles overgeheveld naar de uitvoerende producent, die dan het zakelijke en creatieve team samenstelt. Daarna kan een cast van musicalartiesten voor de hoofdrollen en ,ter aanvulling van het koor, een klein ensemble voor de kleinere rollen (understudies, dans etc) worden samengesteld. Daar waar nodig kan het orkest worden aangevuld met een ritmesectie en keyboard/piano. Ondanks mogelijke initiële terughoudendheid van de residentiële artiesten, leert ervaring dat er heel snel een kruisbestuiving plaats vindt van artistieke ervaring. Het resultaat is een artistiek hoogstaand evenement, bijkomende werkgelegenheid, een bredere naambekendheid van het huis en een grote aantrekkingskracht naar alle lagen van de bevolking.

6.2.5.2. Geleidelijke ontwikkeling van een structureel musicallandschap

De Beoordelingscommissie is van oordeel dat er nood is aan een organisatie die artistiek en logistiek de plaats inneemt van de vroegere musicalafdeling van het Koninklijk Ballet van Vlaanderen. Er zijn mogelijkheden die zich kunnen aandienen binnen de gewone ontwikkeling van het landschap mits er voldoende middelen ter beschikking gesteld worden voor grootschalige musical.

De Beoordelingscommissie ziet ofwel kansen om een bestaande structurele gesubsidieerde organisatie te laten doorgroeien, dan wel voor een nieuwe speler die zich kan aandienen als producent voor grootschalige musical. In beide gevallen is een goed onderbouwd dossier een bindende voorwaarde.

Gezien de negatieve ervaring met Musical van Vlaanderen als structureel erkend gezelschap en het zwakke dossier waarmee deze organisatie zich onder de roepnaam Theater Publiek recent opwierp als alternatief, beschouwt de beoordelingscommissie deze organisatie niet als valabele kandidaat om de leemte op het vlak van grootschalige musical op dit moment in te vullen.

6.2.5.3. Aanwezigheid van een organisatie met een labofunctie

Er is nood aan een werkplaats voor kleinschalige musical, zoals die bestaat met het M-lab in Nederland. Binnen dergelijke structuur kan gewerkt worden aan creatie, aan nieuwe lezingen van bestaand repertoire en aan de ontwikkeling van nieuw uitvoerend en creatief talent op het vlak van regie, choreografie, compositie, decor-en kostuumontwerp.

Een dergelijke organisatie moet een nieuw elan geven aan muziektheater en musical daarbinnen. Het zou ingekapseld kunnen worden binnen de werking van een bestaand gezelschap of productiehuis maar toch een zekere autonomie moeten hebben om die doelstellingen waar te kunnen maken. Het zou ook aanbieder kunnen zijn van residenties, bijvoorbeeld voor jonge initiatieven die via projectsubsidies musical willen onderzoeken.

6.2.5.4. Budget voor projecten

Binnen het budget voor de projectsubsidies zijn er – net als voor alle verwante genres binnen de podiumkunsten - mogelijkheden voor het aanvragen van subsidies voor musical. Het is belangrijk om een klimaat te creëren waarbinnen nieuwe makers de stap zetten om daar gebruik van te maken. Een mentaliteitsverandering is daarbij noodzakelijk omdat de perceptie nu blijkbaar zo is dat musical alleen grootschalig is en dus niet haalbaar voor jonge makers.

Een grootschalige musical opzetten met projectsubsidie kan een verrijking van het landschap bieden, maar het aanwenden van de subsidies moet dan wel transparant zijn. De subsidies moeten in de eerste plaats naar de creatie en naar de artiesten gaan. Het kan ook niet de bedoeling zijn volledige kloonproducties te importeren en te financieren met subsidiegeld.

6.2.6. Uitdagingen voor musicalorganisaties

Zoals al eerder aangehaald is er behoefte aan een rijker geschakeerd musicallandschap in Vlaanderen. Er dient gezocht te worden naar een interessante programmering met diversiteit binnen het genre. Een evenwichtige mix van bijvoorbeeld Sondheim-klassiekers; de creatie van nieuw werk naast verrassende interpretaties van bestaand repertoire; musical met een hoog dansgehalte; off-broadway creaties; enzovoort.

Een gesubsidieerde musicalorganisatie moet, meer dan nu, kansen geven aan jonge theatermakers (tekstschrijvers, componisten, regisseurs, choreografen, dramaturgen,...) om ervaring op te bouwen met het genre musical. Een internationale dimensie is eveneens een ambitie die ingeschreven moet worden. Eigen producties uit Vlaanderen moeten de kwaliteitsvergelijking met het buitenland aangaan, net zoals dat het geval is voor het muziektheater in het algemeen.

Er liggen nog mogelijkheden open voor coproducties en netwerking met organisaties in binnen- en buitenland. De commissie sluit niet uit dat er, omwille van materiële beperkingen en te beperkte rendabiliteit van een kleine theaterzaal, coproducties aangegaan worden met grote theaterzalen. *Conditio sine qua non* is dat er heldere afspraken rond coproducties zijn. Grote met subsidies geproduceerde musicals zijn mogelijk, maar het moet duidelijk zijn dat de subsidies naar de creatie van de musical zelf gaan. De Beoordelingscommissie is ervan overtuigd dat dergelijk artistiek plan in samenwerking met een coproducent of zaalpromotor wel degelijk kansen kan krijgen.

7. Bedreigingen landschap

7.1. *Muziektheater algemeen*

De groei van het muziektheater met twee grote, sterke spelers en een aantal interessante gezelschappen wordt in zijn dynamiek gehypothetheerd door een mogelijke stagnering van subsidies enerzijds, en door het wegvallen van schotten tussen de verschillende disciplines in het nieuwe Kunstendecreet anderzijds, waardoor een relatief jong genre als muziektheater kwetsbaar wordt tegenover de klassieke disciplines muziek, theater en dans.

7.2. *Musical*

7.2.1. Versnippering middelen

Sinds het stopzetten van de meerjarige subsidies aan Musical van Vlaanderen, gaan er opnieuw minder middelen naar musical. Die ruime 2 mio euro zijn versnipperd geraakt bij de beslissing over de meerjarige ronde 2013-2016, waarbij ook de middelen voor projectsubsidies fors werden opgetrokken in het nadeel van de meerjarig gesubsidieerde organisaties.

7.2.2. Correcte behandeling kunstenaars

Musical is de laatste tijd op een negatieve manier in de pers gekomen wegens de stiefmoederlijke behandeling van de kunstenaars.

Ook Rekto:verso maakte in een recent gepubliceerde reeks artikelen over musical in Vlaanderen, melding van een aantal wantoestanden binnen de sector, zoals het verplicht afstand doen van alle secundaire rechten in contracten. Dit is niet wettelijk en een gesubsidieerde structuur is dan ook verplicht tot transparantie over auteursrechten.

7.2.3. Correcte subsidiëring

De toegekende subsidiebedragen voor de meerjarige werking van de twee grote muziektheaterorganisaties (Muziektheater Transparant en LOD) zijn van dezelfde grootorde (rond 1 mio) als die van één enkele productie bij Musical van Vlaanderen. Er worden door de beoordelingscommissie vragen gesteld bij die wanverhouding, met name met betrekking tot de overheadkosten die aan Musical van Vlaanderen doorgerekend werden door derden (Music Hall).

Judas Theaterproducties heeft als structureel erkend musicalgezelschap momenteel een totaal jaarlijks werkingsbudget van 430.000 euro. Mocht Judas Theaterproducties de ambitie hebben om door te groeien en naast zijn kleinschalige producties ook grootschalige musicals te produceren, dan zal een forse verhoging van de middelen noodzakelijk zijn.

8. Opleiding

8.1. Musicalopleiding

Het curriculum van de musicalopleidingen is vooral samengesteld uit de drie hoofddisciplines zang, dans en drama waardoor er minder aandacht gaat naar het creatieve aspect om zelf musicalstukken te ontwikkelen. Tal van afgestudeerden komen, naast in musicals in Vlaanderen, Nederland en Frankrijk, ook in de film- en televisiewereld terecht (Veerle Baetens, Bert Verbeke, Guillaume De Vos,...) of starten zelf een productiehuis op.

De musicalopleidingen die Vlaamse studenten afleveren (Tilburg, Rotterdam, Brussel) zijn goed onderbouwd en bieden een kwalitatieve ondersteuning naar het beroepsveld zowel in binnen- als buitenland. Het is van essentieel belang dat dergelijke afgestudeerden een degelijke tewerkstelling krijgen in het musical- of theaterlandschap.

Ondanks de vele inspanningen die de overheid levert blijft het Hoger Kunstonderwijs ondergesubsidieerd. Er zijn tevens problemen inzake infrastructuur. Het conservatorium van Brussel, waar de musicalopleiding gehuisvest is, is daar een schrijnend voorbeeld van.

8.2. Vooropleiding

Er is momenteel grote vraag naar vooropleidingen die een brug maken naar de Hogescholen. Binnen Vlaanderen kan men hiervoor terecht in de Kunsthumaniora's van Brussel en Antwerpen. In het DKO zijn het enkel de Kunstacademies van Knokke en Buggenhout die hiervoor officieel erkend zijn als pilootproject. Andere academies bieden het vak musical aan binnen de traditionele structuur van Muziek en/of Woord.

9. Conclusie

De commissie gelooft dat er een toekomst is voor kwaliteitsvolle musical in Vlaanderen. Er is belangstelling voor het genre, er is een groot potentieel publiek aanwezig en er is vooral voldoende artistiek talent om dit genre uit te bouwen op het niveau van het muziektheater of andere vormen van podiumkunsten.

Momenteel is musical met slechts één structureel erkend klein gezelschap (Judas Theaterproducties) ondervertegenwoordigd binnen de landschapstekening in Vlaanderen. Met name de productie van artistiek volwaardige grootschalige musicals is nu problematisch geworden.

Het bedrag van 2,45 mio aan structurele subsidie voor musical is grotendeels weggefallen. Die leemte zorgt voor een onderaanbod aan musical en is nefast voor de tewerkstelling. Ook doorstroming vanuit de kwalitatief hoogstaande opleidingen wordt hierdoor niet evident.

Vrije producenten op de markt kiezen vooral voor spektakel-musicals, commerciële sprookjesmusicals of zogenaamde kloonproducties waarbij het artistieke ondergeschikt is. Ook in die producties blijft de tewerkstelling van eigen musicaltalent beperkt.

Productie van grootschalige en artistiek hoogstaande musical op een structurele basis is in een klein afzetgebied als Vlaanderen zonder subsidies onmogelijk. Als de Vlaamse Overheid de noodzaak aan dergelijke musical onderschrijft, is er nood aan een nieuwe en transparante structuur waarbinnen dat soort musical geproduceerd kan worden. De beoordelingscommissie ziet daarbij drie mogelijkheden die verder onderzocht moeten worden:

- het creëren van een derde pijler voor musical binnen de nieuwe structuur van het Kunsthuis en het integreren van die autonome musicalorganisatie naast die van de Opera van Vlaanderen en het Koninklijk Ballet van Vlaanderen;
- het organisch laten doorgroeien van de structureel erkende musicalorganisatie Judas Theaterproducties. Voorwaarde daarbij is dat er op basis van een grondig uitgewerkt beleidsplan duidelijk zicht is op de artistieke en zakelijke plannen die een eventuele groei van die organisatie legitimeren;
- het creëren van ruimte voor een volledig nieuwe musicalorganisatie die zich toelegt op de productie van grootschalige en artistiek hoogstaande musical en die oog heeft voor de ontwikkeling van het genre in Vlaanderen.

Een belangrijke principiële kanttekening van de beoordelingscommissie is wel dat de noodzakelijke impuls voor musical niet ten koste kan gaan van de budgetten die nu beschikbaar zijn voor de erkende muziektheatergezelschappen. In vergelijking met sectoren als theater en muziek zijn de middelen die nu naar muziektheater gaan nog eerder beperkt en volgen ze nog onvoldoende de dynamiek die het genre de voorbije jaren heeft ontwikkeld.

10. Bijlagen

10.1. Overzicht van de gezelschappen in Vlaanderen

10.1.1. Structureel gesteund

- Judas Theaterproducties

10.1.2. Projectmatig gesteund

- Musical van Vlaanderen

10.1.3. Vrije markt

- Music Hall
- Studio 100
- Kursaal Oostende vzw/Arrano/Proud to present ('Cats')
- IxX pharma Nieuwkerken-Waas (Muerto)
- Festivaria (Overmere) ('The Wizard of Oz') <http://www.festivaria.eu>
- Luccreatief (Meerhout) ('As you like it', 'Marie-Antoinette') <http://www.luccreatief.be>
- Theater Ondersteboven (Sint-Niklaas) ('13-the musical') <http://www.jto.be>
- Lola Blau ('Margueritte S', 'Portret van een verloren lente')
- VVMa/VTM ('Domino')
- Compagnie Lowie (Sint-Truiden) ('Edith') <http://www.compagnielowie.be>

10.1.4. Semi-professioneel en amateur

- Musicalcompanie Mithe (Leuven) ('Once upon a mattress', 'The thing about men') - <http://mithe.be/drupal/>
- Koté Koer (Brugge) ('Beauty and the Beast') <http://www.kote-koer.be>
- Arte Del Sueno (Harelbeke) ('Hairspray') <http://www.artedelsueno.be/about.html>
- Kamer 58 (Gent) ('Non Stop, de musical') <http://www.k58.be/K58/Home.html>
- Bohemian Productions (Sint-Niklaas) ('The Wild Party', 'Jekyll&Hyde') <http://www.bohemianproductions.be>
- De Toverlantaarn (Diksmuide) ('De drie Muskietiers') <http://www.detoverlantaarn.be>
- Milo productions (Knokke-Heist) ('Hairspray') <http://www.miloproductions.be/historiek>
- Belcantogezelschap (Sint-Niklaas) ('Titanic') <http://www.belcantogezelschap.net>
- Event-Team (Evergem) ('Arthur en de strijd om Camelot, de musical') <http://www.event-team.be>
- Toneel en musicalvereniging B.S.O ('Oliver') <http://toneelbso.weebly.com>

10.1.5. Workshops

- Move-vzw
- MOS vzw
- MUZIX
- London musical experience
- Musical-Boost
- Kamer 58
- Studio 100
- Jeugd & Muziek

10.2. Onderwijs

10.2.1. Officiële vooropleidingen binnen Vlaanderen

- Kunsthumaniora Brussel (7de jaar)
- Kunsthumaniora Antwerpen (7de jaar)
- Kunstacademie Knokke
- Academie Genk
- Academie Gent
- Academie Buggenhout
- Academie Lier
- Woord/Muziekopleidingen Kunsthumaniora's Gent/Antwerpen/Leuven/Brussel
- Muziekacademie Zaventem
- Muziekacademie Londerzeel
-

10.2.2. Professionele Bacheloropleiding

- Erasmushogeschool Brussel
De opleiding Musical van het Koninklijk Conservatorium Brussel is uniek in Vlaanderen. Musical is in wezen multidisciplinair en wordt daarom vaak de triatlon van de podiumkunsten genoemd, meteen de basisreden waarom deze opleiding gespreid wordt over een studietraject van vier jaar.
In de opleiding wordt de techniek van de drie basisdisciplines zang, spel en dans aanvankelijk via professionele training afzonderlijk aangeleerd. De disciplines worden vervolgens geïntegreerd in projecten binnenshuis voor de eerste twee bachelorjaren en de openbare producties in drie en vier.
Sinds de oprichting in 1994 kan het conservatorium buigen over een mooie lijst van succesvolle afgestudeerden (oa Jan Scheepens, Veerle Baetens, Ann Van den Broeck, Goele De Raedt, Guillaum De Vos, ...), waardoor de opleiding zowel in binnen- als buitenland hoog wordt aangeschreven.
Het opleidingsprogramma is gevarieerd en up-to-date. Sinds het invoeren van *Keuzevakken en Competenties Extra* in 2011 kunnen studenten individuele trajecten uitbouwen.

11. Methodologische bedenkingen van de adviescommissie bij de beoordeling van musicalaanvragen

De adviescommissie ziet geen argumenten om muziektheater en musical qua kwaliteitsbeoordeling anders te behandelen dan eender welke andere aanvraag. Het kwalitatieve beoordelingskader en de beoordelingscriteria zijn hier gelijk in alle sectoren. In het verleden is steeds gebleken dat de beoordelingscommissie muziektheater daar in eer en geweten naar handelt en over individuele aanvragen een individueel correct kwaliteitsoordeel uitbrengt, zoals het hoort.

Tegelijk zit daarin een zwakte van het beoordelings- en beslissingssysteem als geheel: de beoordelingscommissie kan in haar individueel kwaliteitsoordeel geen rekening houden met de impact van een aanvraag (en daaropvolgend advies en evt. subsidietoekenning) voor musicaldossiers waar vaak - in vergelijking met andere aanvragers binnen de sector muziektheater en in vele andere sectoren - relatief grote bedragen voor nodig zijn. Vaak is er voor 1 musicalaanvraag bijna evenveel of meer subsidie nodig als het gehele budget dat naar een andere sector gaat in eenzelfde subsidieronde.

Het weze duidelijk dat het adviseren (en toekennen) van dergelijke grote bedragen binnen de context van een budgettair schottenloos decreet de kansen op subsidiëring van andere aanvragers uit andere sectoren ernstig kan beïnvloeden. Die vaststelling staat nog los van het feit dat ook die aanvragers uit andere sectoren in de adviesprocedure van hun respectievelijke beoordelingscommissies een strikt individueel en correct kwaliteitsoordeel meekregen. De adviescommissie ziet dus niet meteen een probleem in de organisatie en concrete toepassing van het beoordelingssysteem op zich zolang de minister niet afwijkt van het integere kwaliteitsoordeel van de beoordelingscommissie.

Eventuele problemen lijken zich eerder voor te doen in de volgende stap, nl. die waarin de adviezen omgezet worden in budgettaire besluitvorming. De adviescommissie denkt daarom dat het nuttig kan zijn mocht de minister, als ze om wat voor reden dan ook bij aanvragen die een dermate groot budget vertegenwoordigen zou afwijken van het advies van haar beoordelingscommissies, niet enkel in de beslissing zelf degelijk zou motiveren waarom ze dat doet. Dat laatste is nl. al een evident principe van goed bestuur. Wanneer het om erg grote bedragen gaat lijkt het de adviescommissie beter en transparanter om afwijkingen van het advies van de beoordelingscommissie die een wezenlijke impact hebben op de beschikbare middelen in alle andere sectoren ook steeds te verantwoorden binnen de commissie cultuur van het Vlaams Parlement.

12. Aanbevelingen van de Sectorraad Kunsten en Erfgoed

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed onderschrijft dat musical een discipline is die zijn plaats verdient in het Vlaamse cultuurbeleid, en meer bepaald binnen het Kunstendecreet.

Aanvragen binnen dit kader moeten vanzelfsprekend op eenzelfde, gelijke manier behandeld worden als alle andere aanvragen, en worden door de betrokken beoordelingscommissie getoetst aan alle criteria en voorwaarden uit het Kunstendecreet en de uitvoeringsbesluiten. Aanvraagdossiers die niet voldoen aan de artistieke en/of zakelijke criteria, kunnen geen aanspraak maken op middelen uit het Kunstendecreet.

Zoals in deze nota uitgebreid aan bod kwam, is het in Vlaanderen op dit moment echter niet evident om op structurele basis grootschalige en artistiek hoogstaande musicals te produceren: de Vlaamse markt is klein, export is geen evidentie, de productie van kwalitatieve musicals vereist grote (vaak risicovolle) investeringen, etc.

Niettemin, heeft het Vlaamse musicallandschap wel een groot potentieel dat alle kansen moet krijgen om uit te groeien tot een volwaardige discipline in het kunstenlandschap. Hier behoren voldoende extra middelen tegenover staan, zodat een groeiende musicalscène niet ten koste moet gaan van andere spelers in het kunstenveld.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vindt echter dat het niet de bedoeling kan en mag zijn van het beleid om van bovenuit grote structuren waarvoor een haalbare zakelijke basis en artistiek draagvlak ontbreekt, kunstmatig het Kunstendecreet binnen te loodsen.

De sectorraad geeft er de voorkeur aan om het potentieel van de musical in Vlaanderen stap voor stap via een realistisch groeipad tot bloei te laten komen, waardoor een ruimer draagvlak kan ontstaan. Organisaties met sterke, goed onderbouwde dossiers die voldoen aan alle voorwaarden van het Kunstendecreet moeten alle kansen krijgen om de leemte in het Vlaamse musicallandschap op te vullen.